

**Lietuvių kalbos ir literatūros
olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų
mokyklų 9-12/I-IV gimnazijos klasių
mokiniam
2022 m.**

9-10 klasės (I-II gimnazijos klasės)

Respublikinis etapas

Užduočių atlikimo laikas – 2 val.

Mokykla/gimnazija

Dalyvio vardas, pavardė

Vertinimas:

I UŽDUOTIS

Ir čionai tuščia, kaip ir visam jo likime. Apsikniaubė veidu į žemę ir liko gulėti nejudėdamas, atkaklus, sieloje šaukdamas kerštą ir jausdamasis toks menkas, bejėgis prieš savo nedalią, kurią su įnirtimu svarstė ir vis labiau krimtosi. Jis nematė vejoje vaikštinėjančių varnėnų nė ilgėjančių šešėlių, neskaitė minučių nė valandų, buvo lyg išskirtas iš jų bėgimo, joms svetimas. Jis tik du daiktus regėjo: Valentiną ir savo skausmą. Valentina stovėjo begalinėje tamsybėje, stovėjo ten balta ir neprieinama, tokia daili ir amžinai dingus.

Antanas Vaičiulaitis, *Valentina*, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Pakomentuokite, kokį vaidmenį romane *Valentina* vaidina gamta; kokių metų laiku vyksta romano vyksmas, koks gamtos ir pagrindinio veikėjo Antano išgyvenimų ryšys?

2. Su kokios Europos šalies kultūra buvo gerai susipažinęs Vaičiulaitis, kokią užsienio kalbą mokėjo?

3. Koks buvo Vaičiulaičio santykis su religija? Ar yra religinių ženklų jo kūryboje?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

II UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Šios kalbos dalies žodžiai perteikia ar mėgdžioja veiksmų ar reiškinių sukeltus garsus, vaizdus ar pojūčius. Daug jų baigiasi garsais *-t*, taip pat – *-š*, *-s*, *-i*, *-y* ir kt., kartais gali turėti priešdėlį ar pakartotą žodžio dalį. Šią kalbos dalį Simonas Daukantas siūlė vadinti žodžiu, kurio šaknies forma yra tokia pati kaip ir žodžio, kuris žymi baltų genties atstovą, žinomą dar iš Tacito. Kokia tai kalbos dalis?

2. Šis žodynas, kurio autorė yra Irena Ermanytė, publikuotas 21 a.; yra ir žodyno internetinis variantas. Žodyne skelbiami priešingos reikšmės žodžiai, kurie sudaro poras ar didesnes žodžių grupes, o jų nariai turi priešingas reikšmes, nusako priešingas sąvokas ar žymi priešingas ypatybes. Kaip vadinami žodžiai, kurie sudaro aptartą žodyną?

3. Šia kalba kalbėjusi baltų gentis gyveno rytinėje Baltijos jūros pakrantėje, dabartinės Latvijos vakaruose ir dabartinės Lietuvos šiaurės vakaruose. Ši baltų gentis išnyko 16 a. – 17 a. pradžioje, nepalikusi rašytinių paminklų, bet jos teritorijose išlikę vietovardžiai rodo, kad šiai baltų kalbai buvo būdinga deminutyvinė priesaga *-al-*, taip pat priesaga *-ng-*. Kokia tai baltų gentis?

4. Šio Aukštaitijos miesto vardas yra išnykusios sėlių kalbos paminklas, kurio pamatas yra žodis ežeras. XIX a. caro įsakymu šis miestas buvo pavadintas Novoaleksandrovsku, vėliau – Ežerėnais, bet 1929 m. grąžintas senasis vardas. Prieš studijas Peterburge, šiame mieste mokėsi sėlių krašte gimęs kalbininkas Kazimieras Būga. Kokio tai miesto vardas?

Vertinimas: už kiekvieną teisingą atsakymą po 2 taškus.

Suma:

III UŽDUOTIS

Nurodykite, kuriuos lietuvių rašytojus apibūdina pateikti teiginiai:

*Čia rašo
vertintojai*

- I-ojo pasaulinio karo metais rašė dienoraštį.
- Dirbo felčere ir vaistininke.

- Skatino revoliucinius, kovos prieš carinę valdžią Lietuvoje siekius.
- Puoselėjo visuotinės žmonių laimės, altruizmo idealus.

- Humoreskų ir satyrų autorė.
- Vaikų rašytoja, laikoma anderseniškos pasakų tradicijos tęsėja.

Vertinimas: už kiekvieną teisingą atsakymą po 2 taškus.

Suma:

IV UŽDUOTIS

Lentelėje nurodyti Lietuvos patarmių pavadinimai. Į kiekvieną tuščią lentelės grafą iš pateikto sąrašo įrašykite po tris gyvenamųjų vietų pavadinimus, kurie yra nurodytos patarmės teritorijoje.

Gyvenamųjų vietų pavadinimai: Adutiškis, Betygala, Biržai, Dotnuva, Dubingiai, Dusetos, Ignalina, Joniškis, Kvėdarna, Laukuva, Mosėdis, Obeliai, Pakruojis, Plungė, Radviliškis, Rietavas, Šilalė, Švenčionys.

Patarmė	Gyvenamųjų vietų pavadinimai	Čia rašo vertintojai
pietų žemaičiai varniškiai		_____
rytų aukštaičiai panevėžiškiai		_____
rytų aukštaičiai uteniškiai		_____
rytų aukštaičiai vilniškiai		_____
šiaurės žemaičiai kringišiai		_____
vakarų aukštaičiai šiauliškiai		_____

Vertinimas: Už kiekvieną gerai užpildytą lentelės grafą – įrašytus tris tinkamus vietovardžius skiriami **2 taškai**. Už įrašytus du tinkamus vietovardžius skiriamas **1 taškas**. Į lentelę įrašius vieną tinkamą vietovardį taškų neskiriama.

Suma:

V UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Kas lietuvių tradicinėje kultūroje vadinta šiais vardais: Boba, Motinė, Senė Kūmiškė, Kotrė, Morė? Pakomentuokite su jomis susijusias tradicijas.

2. Perskaitykite toliau pateiktą ištrauką ir nurodykite, koku tautosakos žanru ji paremta? Pakomentuokite atsakymą.

*Žmonės iš rarių grįžta;
Dairos, krapšto sau akis:
Kas tai? Vietos nepažįsta.
Nors išaušo jau naktis!
Iš po žemių, atidžiai
Klausant, girdžias: gied gaidžiai!
Kur Čičinsko švietė rūmai,
Tviski sklidina bala,
Kyšo vidury sala,
Jos pakrančiais auga krūmai.*

(Maironis, „Čičinskas“, ištrauka)

3. Perskaitykite pateiktą ištrauką ir nurodykite jos autorių. Apibūdinkite jo nuopelnus lietuvių tautosakai ir etnografijai.

Medicina man labai patiko, ir aš noringai ėmiausi darban, bet ir nuo senesnių įpročių man sunku buvo atsiskirti. Ypač lietuvių tautos praeitis, kurios pažinimui jau nemaža laiko buvau pašventęs, ir mediku tapus man iš galvos išėiti negalėjo. Darbus laboratorijoj ar klinikoje atlikęs, aš ir vėliau dar vis trūšiausi neretai bibliotekose, ką tik įgriebdamas apie Lietuvą skaitydamas. Tokiu būdu nors mediciną pabaigiau ne menčiau už kitus, bet, Aiskulapui ir Lietuvai podraug tarnaudamas, negalėjau tapti tokiu vaistytoju, koku būčiau tapęs visą tą darbą ir laiką vienam tik Aiskulapui pavesdamas.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

VI UŽDUOTIS

Pateikti daiktavardžiai: *drebuly* 'raumenų virpėjimas, virpuly, šiurpuly', *gaižuly* 'gaižumas, šleikštumas, aitrumas', *goduly* 'didelis noras, troškimas ką nors turėti', *mauduly* 'gėlimas, saugėla'.

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Kas darybos požiūriu sieja pateiktus daiktavardžius? Parašykite du požymius.

2. Kuo sistemiškai skiriasi pateiktų daiktavardžių, padarytų iš skirtingų pamatinių žodžių, darybos pamatas? Atsakymą argumentuokite pateiktais daiktavardžiais ir nurodykite jų pamatą.

3. Kuo darybos požiūriu pateikti daiktavardžiai skiriasi nuo daiktavardžių *grėbly* 'įrankis grėbti, žemei purenti', *siurbly* 'siurbiamasis prietaisas'? Parašykite du požymius.

4. Kas kirčiavimo požiūriu sieja visus pateiktus daiktavardžius? Ar nuo pateiktų žodžių skiriasi žodžio *rieduly* 'kas rieda, ritasi' kirčiavimas? Jeigu taip, tai kuo?

Vertinimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas). **Suma:**

VII UŽDUOTIS

Tėvelis... tėvelis... Irkos galvelėje staiga švystelėjo mintis, ir, jos varoma, ji tyliai nuėjo į savo kambarį. Dabar jos akys buvo visai sausos, nors maža širdelė verkė iš skausmo. Kažkoks užsispyrimas ir apmaudas pridėjo antspaudą prie jos ašarų šaltinio. Nebemyli jos mamytė, nebemyli... Taip baisiai sugédino ją, tam ponui Gurskiui girdint ir matant. Išvarė kaip kokį šuniuką. O juk ji buvo mandagi, tenorėjo vien paprašyti, kad leistų į mišką su Liudve. Mamytė niekad os lig šiol taip jai nebuvo padariusi.

Šatrijos Ragana, „Irkos tragedija“, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Autorė savo kūrinį pavadino „Irkos tragedija“, nors tiesiogine prasme tai ne tragedijos žanro kūrinys, o apysaka. Pasvarstykite, kuo toks pavadinimas vis dėlto yra pagrįstas? Kas bendro tarp klasikinės tragedijos ir šio Šatrijos Raganos kūrinio? Parašykite apie 50 žodžių interpretaciją.

2. Ką žinote apie Šatrijos Raganos gyvenimą? Kokia veikla, be rašymo, ji užsiėmė?

Vertinimas:

1 klausimas: už argumentuotą ir kūrybiškai išplėtotą atsakymą **5** taškai.
Atsakymas iš dalies teisingas, bet fragmentiškas, nebaigtas – **2**. Atsakymas neteisingas – **0**.

2 klausimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

Suma:

VIII UŽDUOTIS

Šitai priešais mūsų ateina sieliai: garlaivis greitai su jais susilygina. Eina jie taip iš palengvo, kad tik tik galima tat pasergėti. Jų viduryje stovi padirbintos iš šiaudų būdelės, netoli jų liepsnoja jų sukurtos ugnelės: ant jų kaba katilėliai. Ant abiejų galų sielių stovi po vieną ar du vyru. Nusitvėrę abiem rankom ilgus irklus, užgula ant jų visu savo kūnu, atsimeta priešakin ir paskui, sienojų atsispyrę, krūtines ištempę ir atsilošę, sunkiai sunkiai jie iriasi. Lyg nenoromis, sielių priešakys iš palengvo sukasi nuo garlaivio upės vidurin, - ir sieliai, vandens nešami, slenksta pro šalį. O vyrai iriasi ir iriasi. Ir taip išstisas dienas, nakvodami ant šalčio ir lietaus, šildydami tik prie savo mažų ugnelių ir katilėlių.

Jonas Biliūnas, *Nemunu*, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

*Čia rašo
vertintojai*

1. Kokia daiktavardžio skaičiaus forma yra *du vyru* (plg. *Ant abiejų galų sielių stovi po vieną ar du vyru*)? Parašykite įvardį, su kuriuo dažnai vartojama ši skaičiaus forma, kai daiktavardis yra vyriškos giminės.

2. Raskite tekste pavartotą veiksmažodį, kurio esamojo laiko forma yra kitokia nei įprasta vartoti bendrinėje kalboje, o šio veiksmažodžio esamojo laiko kamieno balsis skiriasi nuo to paties veiksmažodžio bendraties kamieno balsio, ir parašykite veiksmažodžio bendratį bei tekste vartojamą esamojo laiko formą. Ar šį veiksmažodį asmenuojant būtuojų kartiniu laiku veikia antrojo nuo galo skiemens taisyklė?

3. Sakinyje *Jų viduryje stovi padirbintos iš šiaudų būdelės, netoli jų liepsnoja jų sukurtos ugnelės: ant jų kaba katilėliai* suraskite ilguosius skiemenis, sudarytus iš skardžiojo priebalsio bei mišriojo dvigarsio, ir juos parašykite. Ar šie skiemenys yra trumpieji?

4. Pakomentuokite, ką pateiktame sakinyje *Jų viduryje stovi padirbintos iš šiaudų būdelės, netoli jų liepsnoja jų sukurtos ugnelės: ant jų kaba katilėliai* skiria dvitaškis. Kas šnekamojoje kalboje padės skirti šio sakinio dėmenis?

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

5. Kuo tiksliau nurodykite, kokia neasmenuojamoji veiksmažodžio forma yra žodis *padirbintos* (plg. *Jų viduryje stovi padirbintos iš šiaudų būdelės...*). Kokių neasmenuojamųjų ir nelinksniuojamųjų veiksmažodžių formų, kurios derinamos prie daiktavardžio, vartojama tekste (raskite bent vieną, nurodykite jos pobūdį ir ją parašykite)?

6. Tiksliai nurodykite, kokiai sakinio daliai priklauso tekste vartojama bendratis, ir parašykite tą sakinio dalį.

Vertinimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

Suma:

IX UŽDUOTIS

Buvo dar daug pagoniškų religinių papročių, kurie iš dalies dar net praeitą amžių buvo pasiekę, bet paplitęs žmonėse švietimas ir griežtesnis liaudies teisių vykdymas tuos prietarus ir burtus, žmonių draugijai kenksmingus, išnaikino. Kiti papročiai, mažai kenksmingi ir niekam nekenksmingi, iki šiolei dar tebėra. Taip, antai, pirmiausia, egiptiečių, graikų ir kitų tautų buvo religinių įsitikinimų principas, vadinamas metempsichoze: tikėta, kad mirstančiųjų sielos pereina ne tik į kitus žmones, tuo laiku gimstančius, bet ir į gyvulius, paukščius ir t.t. ir t.t. ir atvirkščiai, kad iš gyvulių, paukščių sielos pereina į užgimstančius žmones. Ši religinė sistema romėnų buvo vadinama metamorfoze, ji buvo taip pat ir Lietuvoje, ir Žemaičiuose. Dėl to ne tik žmonės, bet ir gyvuliai, paukščiai, šliužai, medžiai ir kt. buvo laikomi šventais ir kaip dievai gerbiami, nes kunigai kirvikietai [kriviai] skelbė, kad štai to ar kito mirusio žmogaus vėlė į tą ar kitą gyvą būtybę esanti perėjusi ir toliau sau gyvenanti.

Dionizas Poška, „Apie senovės pagoniškas religines apeigas Lietuvos ir Žemaičių kunigaikštijoje“, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Dionizas Poška yra žinomas kaip pirmojo Lietuvos istorijos muziejaus įkūrėjas. Kur ir kokiomis aplinkybėmis jis buvo įkurtas?

2. Koks žymus Antikos literatūros kūrinys yra susijęs su ištraukoje minimais procesais apie naujus gyvybės pavidalus?

3. Kaip Antikoje (graikų mitologijoje) buvo vadinama palaimintųjų, nemirtingųjų didvyrių buveinė?

4. Koks lietuvių autorius parašė pirmuosius Lietuvos istorijos veikalus lietuvių kalba?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas). **Suma:**

X UŽDUOTIS

Pateikti sakiniai iš *Lietuvių kalbos žodyno*:

Ar iš tiesų atvažiavo?

Jis žiūrėdamas juokais krinta.

Kad jau darai, padaryk iš karto.

Mes gyvenam po senovei.

Nežinia, ar jis pasveiks.

Per plauką gyvas beišliko ir tų muštynių.

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Kokiai kalbos daliai priklauso visi pabraukti žodžiai ir jų junginiai? Ką nusako šiai kalbos daliai priklausančys žodžiai, kurie pateikti sakiniuose?

2. Iš kokios kalbos dalies žodžių susidarė visi pabraukti dviskiemeniai ir triskiemeniai žodžiai? Ar iš tos pačios kalbos dalies atsirado pabrauktas sakinio *Jau viskas eina galop.* žodis? Jeigu ne, tai iš kokios?

3. Nurodykite bent dvi kalbos dalis, iš kurių galima padaryti naujus žodžius, priklausančius tai pačiai kalbos daliai kaip ir pabraukta leksika, ir pateikite po vieną padaryto žodžio pavyzdį.

4. Sakiniuose pabraukti prielinksnio ir daiktavardžio junginiai yra frazeologizmai. Kurie iš jų nusako laiką? Kokia sakinio dalimi jie eina?

Vertinimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

Suma:

XI UŽDUOTIS

Pasirinkite tinkamus atsakymus:

*Čia rašo
vertintojai*

1. Kuris iš nurodytų poetų sukūrė poemą antikinio Prometėjo mito tema?

- Maironis.
- Antanas Baranauskas.
- Vincas Mykolaitis-Putinas.

2. Kuris iš nurodytų Antikos autorių buvo dramaturgas?

- Homeras.
- Aischilas.
- Vergillijus.

3. Kuris iš nurodytų kūrinių yra parašytas Motiejaus Valančiaus?

- Žemaičių vyskupystė.*
- Darbai senovės lietuvių ir žemaičių.*
- Rolando giesmė.*

Vertinimas: Už kiekvieną teisingą atsakymą po **1 tašką**

Suma:

XII UŽDUOTIS

Lentelėje pateikti lietuvių kalbos žodžiai ir juos atitinkantys baltiški skoliniai suomių kalboje. Naudodamiesi atitikmenimis, pabaikite pildyti lentelę: įrašykite trūkstamas suomių kalbos žodžių dalis – jos atitinka pajuodintas lietuvių kalbos žodžių dalis.

Lietuvių kalbos žodžiai	Suomių kalbos žodžiai	Čia rašo vertintojai
daržas	a	_____
dievas	taivas	
kaušas	kauha	
kirvis	kirves	
liesas	laiha	
oda	a	_____
ožys	vuohi	
pirtis	pirtti	
sala	salo	
šalna	a	_____
šarka	harakka	
šienas	heinä	
širvis	i	_____
strazdas	rastas	
tošis	tuohi	
vilna	villa	
žąsis	hanhi	

Vertinimas: už kiekvieną visiškai teisingai parašytą trūkstamą suomių kalbos žodžio dalį – **1 taškas**. Kitais atvejais taškų neskiriama.

Suma:

**Lietuvių kalbos ir literatūros
olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų
mokyklų 9–12/I–IV gimnazijos klasių
mokiniam
2022 m.**

11–12 klasės (III–IV gimnazijos klasės)

Respublikinis etapas

Užduočių atlikimo laikas – 2 val.

Mokykla/gimnazija

Dalyvio vardas, pavardė

Vertinimas:

I UŽDUOTIS

Pabudęs vieną rytą iš neramaus miego, Gregoras Zamza pasijuto paverstas baisingu vabalu. Jis gulėjo lovoje ant kietos kaip šarvas nugaros ir, mažumą kilstelėjęs galvą, matė savo išgaubtą rudą suragėjusių lankų padalintą pilvą, pridengtą vos besilaikančios antklodės. Daugybė palyginti su visu kūnu pasigailėtinai plonų kojų bejėgiškai mirgėjo jam prieš akis. „Kas man atsitiko?“ – suko galvą jis. Tai juk visai ne sapnas. Jis savo kambaryje, pažįstamoje, kiek per mažoje vienam žmogui kamaraitėje.

Francas Kafka, „Metamorfozė“, ištrauka

Kolegijos asesorius Kovaliovas nubudo gana anksti ir padarė lūpomis brr... – tą jis visados darydavo nubudęs, nors pats negalėdavo išaiškinti, dėl kurios priežasties. Kovaliovas pasirąžė, liepė paduoti nedidelį, ant stalo stovėjusį veidrodį. Jis norėjo žvilgtterėti į spuogelį, kuris vakar vakarą iššoko jam ant nosies; tačiau neapsakomai nustebęs pamatė, kad jam vietoj nosies – visiškai lygi vieta! Išsigandęs Kovaliovas liepė paduoti vandens, ir rankšluosčiu patrynė akis: tikrai, nėra nosies! Jis ėmė čiupinėti ranka, norėdamas įsitikinti, ar jis nemiega; rodos, nemiega. Kolegijos asesorius šoko iš lovos ir pasipurtė, – nosies vis dar nėra!

Nikolajus Gogolis, „Nosis“, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Parašykite trumpą pateiktų ištraukų interpretaciją, apibūdindami, kas sieja N. Gogolio ir F. Kafkos meninio vaizdavimo principus.

2. Kas yra senovės Graikijoje sukurto kūrinio *Metamorfozės* autorius?

Vertinimas:

1 klausimas: Vertinama **5, 2 arba 0 taškų**. Už argumentuotą ir kūrybiškai išplėtotą atsakymą **5** taškai. Atsakymas iš dalies teisingas, bet fragmentiškas, nebaigtas – **2**.

Atsakymas neteisingas – **0**.

2 klausimas: 1 taškas.

Suma:

II UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Šis žmogus yra žymus 18 a. Mažosios Lietuvos žodyninkas, daug metų rinkęs lietuvių kalbos ir tautosakos medžiagą. Jis parengė vokiečių-lietuvių ir lietuvių-vokiečių kalbų žodyno (*Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum*) rankraštį, bet iki mūsų dienų šio žodyno išliko tik dalis. Šis žodynas išsiskiria gausia smulkiosios lietuvių tautosakos medžiaga (pateikta apie 1000 priežodžių, daugiau nei 100 mįslių ir kt.). Kas yra šio žodyno autorius ir koks žymus 18-19 a. Mažosios Lietuvos kalbininkas, 1800 m. Karaliaučiuje išleidęs lietuvių-vokiečių ir vokiečių-lietuvių kalbų žodyną (*Littauisch-deutsches und deutsch-littauisches Wörterbuch*), naudojo jo žodyno tautosakos medžiagą savo leidinyje (parašykite jų pavardes)?

2. Šios kalbos dalies žodžiai padeda išreikšti vardažodžių ir įvardžių linksnių ryšius su kitų žodžių formomis, o šios kalbos dalies pavadinimą sugalvojo garsus lietuvių kalbininkas, redagavęs Žemaitės raštus ir sugalvojęs jai slapyvardį. 1901 m. šiam kalbininkui išleidus *Lietuviškos kalbos gramatiką* šis kalbotyros terminas įsigalėjo vėlesniuose darbuose. Kokia tai kalbos dalis ir koks kalbininkas sukūrė jos pavadinimą (parašykite vardą ir pavardę)?

3. Šis sėlių žemėse gimęs žmogus laikomas žymiausiu XX a. pirmos pusės lietuvių kalbininku, dirbusiu daugelyje kalbotyros (etimologijos, onomastikos, fonologijos, morfologijos, akcentologijos ir kt.) sričių. Daug laiko ir jėgų skyrė leksikografijos darbui. Jo sukaupta medžiaga naudojosi kelios lietuvių kalbininkų kartos leisdamos fundamentinį leksikografijos veikalą, kuris laikomas svarbiausiu lietuvių filologijos darbu. Koks kalbininkas (parašykite pavardę) ir koks darbas minimi?

4. Iš šios upės pavadinimo kilo priesaginis Pietų Lietuvos miestelio vardas, su kuriuo sutampantį pilies pavadinimą mini Vincas Krėvė *Dainavos šalies senų žmonių padavimuose*. Kitos kilmės, tačiau tokios pačios formos yra krikščioniško vardo, kurį turėjo kunigaikščių giminės vyskupas - lietuvių raštijos veikėjas, trumpinys. Šis žmogus gyveno XVI-XVII a. ir rūpinosi lietuvių kalbos vartojimu Žemaičių ir Vilniaus vyskupijose, globojo Mikalojų Daukšą, skatino jį rengti lietuviškas knygas ir savo lėšomis išleido Daukšos išverstą Jokūbo Wujeko *Postilę*. Kokios tai upės vardas ir koks vyskupas, lietuvių raštijos globėjas yra minimas (parašykite vardą ir pavardę)?

Vertinimas: Už kiekvieną teisingą atsakymą po **2 taškus**. Už dalį teisingo atsakymo – **1 taškas**.

Suma:

III UŽDUOTIS

Perskaitykite toliau pateiktas ištraukas iš lietuvių rašytojų autobiografių ir nurodykite: 1) autorių; 2) kurio nors vieno jo kūrinio pavadinimą.

Čia rašo
vertintojai

1. *Gimiau pačiame Lietuvos viduryje ir turiu didesnę teisę parašyti „Lietuva, tėvyne mano“ negu didysis mano patronas Adomas Mickevičius. Per daugelį metų, praleistų Amerikoje, stiprybės mano poezijai teikė prisirišimas prie mano šaknų Kėdainių valsčiuje.*

1)
2)

2. *Jeigu prisiminsiu save, tai jūs nieko iš to neturėsite: aš visą savo mokyklinį laiką gulėjau lovoje, sirgau ir visą savo amžių buvau ir esu nesveika. Patarėjų jokių neturėjau. Bet ir neatėjo mintis klausti kaip rašyti. O rašyti pradėjau 12 metų būdama, lovoje gulėdama arba ant ramentų vaikščiodama, nieko iš pasaulio nemačiusi. Tai matote iš ko ir kaip pasidaro rašytojas.*

1)
2)

3. *Mano tėvas, Antanas Beniuševyčia, bajoras. Motina, Julijana Scepuraitė, taipgi bajoraitė, kaip visuomet, sakėsi iš aukštos giminės esanti kilusi. Jos tėvas paėjęs iš Vilniaus, kame daug giminės buvę; tarpe tų buvęs vienas kanauninkas; kunigas Scepura. Bet mano motinos tėvas, nežinau koku būdu, atsikraustęs į Žemaičius. Čia labai vargingai gyvenęs, apie vaikų mokslą nė manyti nemanęs: prakutę vaikai ėję tarnauti.*

1)
2)

Vertinimas:

Už kiekvieną teisingą atsakymą po **2 taškus** (už vieną klausimo dalį - **1 taškas**).

Suma:

IV UŽDUOTIS

Užpildykite toliau pateiktą lentelę. Antroje lentelės grafoje parašykite, ar nurodyta baltų gentis priklauso rytų baltams, o trečioje – iš pateikto sričių sąrašo išrinkite ir įrašykite po tris sritis, kurios buvo nurodytos baltų genties teritorijoje.

Sritis: Bandava, Barta, Duobelė, Jersika, Kuoknesė, Mėgava, Notanga, Pilsotas, Sparnenė, Talava, Upmalė, Varmė.

Baltų gentis	Rytų baltai	Sritis	Čia rašo vertintojai
Latgaliai			_____
Prūsai			_____
Žiemgaliai			_____
			Suma:

Vertinimas:

Už tris sritis, kurios teisingai priskirtos baltų genčiai, ir teisingai parašytą atsakymą antroje grafoje skiriami **2 taškai**.

Už dvi sritis, kurios teisingai priskirtos baltų genčiai, ir teisingai parašytą atsakymą antroje grafoje, taip pat už tris sritis, kurios teisingai priskirtos baltų genčiai, bet neteisingai parašytą atsakymą antroje grafoje skiriamas **1 taškas**.

Už vieną sritį, kuri teisingai priskirta baltų genčiai, ir teisingai parašytą atsakymą antroje grafoje, taip pat už dvi sritis, kurios teisingai priskirtos baltų genčiai, bet yra neteisingai parašytas atsakymas antroje grafoje, taip pat tais atvejais, kai įrašomas tik vienas teisingas srities pavadinimas, bet neteisingai atsakoma į pateiktą klausimą, **taškų neskiriama**.

V UŽDUOTIS

Žodžiu, mūsų bajoras taip įgulė į knygas, jog skaitė kiauras naktis nuo žaros lig žaros ir kiauras dienas nuo tamsos lig tamsos, ir taip, menkai bemiegant ir daug beskaitant, sudžiūvo jam smegenys, ir jis galop išėjo iš proto. Prisikimšo galvą visų tų knygose išskaitytų dalykų: kerų, kivrčų, kovų, iššaukimų į dvikovą, žaizdų, meilės žodžių ir žygių, širdies kančių ir kitokių negirdėtų paikysčių; ir taip įsiteigė mintį, jog visa ta pyniava kvailų knyginių prasimanymų – gryna teisybė ir jog nieko tikresnio už tas istorijas pasaulyje nė būti negali.

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Iš kokio žymaus pasaulio literatūros kūrinio šį ištrauka? Nurodykite autorių ir kūrinio pavadinimą.

2. Nurodykite bent vieną senovės riterių romano pavadinimą.

3. Nurodykite bent dvi pirmųjų grožinės prozos lietuvių kalba autorių pavardes.

4. Žodis „knyga“ į lietuvių kalbą atėjo iš slavų (rusėnų) kalbos. Pasvarstykite, kokiomis aplinkybėmis?

Vertinimas: **0** (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

Suma:

VI UŽDUOTIS

Pateikti kalbotyros terminai ir juos atitinkantys žodžiai, vartojami lietuvių kalboje. Užpildykite lentelę: prie termino aiškinimo įrašykite tinkamą terminą, o toliau – jį iliustruojantį pavyzdį, kuris atitinka pateiktą terminą.

Terminai: aliatyvas, disimiliacija, elizija, kontrakcija, melioratyvas, modalinis žodis, okazionalizmas, redublikacija, sinkopė, veldinys.

Pavyzdžiai: brolis, kilniadvasis 'kas kilnios dvasios', lendrė 'nendrė', nesu 'manęs nėra', niekniekis 'smulkus, menkos vertės daiktas', ponesnis 'poniškesnis', tebėra 'vis dar yra', tikriausiai, vaikams, vakarop 'vakaro link'.

Termino aiškinimas	Terminas	Pavyzdys	Čia rašo vertintojai
Balsio numetimas žodžio gale, kai kitas žodis prasideda tokiu pat ar panašiu balsiu			_____
Dviejų gretimų kalbos garsų sutraukimas į vieną tarpinį garsą			_____
Einamasis pašalio vietininkas			_____
Trumpojo balsio išnykimas žodžio viduje, paprastai tarp priebalsių nekirčiuotame skiemenyje			_____
Vieno ar dviejų vienodų ar panašių garsų virtimas skirtingu garsu			_____
Žodžio ar jo dalies (kamieno, šaknies) kartojimas (paprastai – du kartus)			_____
Žodis ar žodžių junginys, nebūdingas bendrajai kalbos vartosenai ir pasitaikantis kartą tam tikrame kontekste			_____
Žodis, kuriuo reiškiamas kalbėtojo požiūris į kalbamo dalyko tikrumą, jo santykį su tikrove			_____
Žodis, paveldėtas iš prokalbės ir turintis atitinkmenų giminiškose kalbose			_____
Žodis, turintis aukštinamąjį emocinį ekspresinį reikšmės atspalvį			_____

Vertinimas: Už kiekvieną teisingai įrašytą terminą ir prie jo pateiktą pavyzdį skiriamas **1 taškas**. Apsirikus ir įrašius netinkamą terminą, tačiau priskyrus tinkamą pavyzdį (ir atvirkščiai) **taškų neskiriama**.

Suma:

VII UŽDUOTIS

*Tu niekings žmogau! Mokinkis čia pasikakint,
Kad tau kartais tropijas skūpai prisivalgyt,
Į paukščius žiūrėk! Viens prastą kirminą kramto,
O kitsai, stokodams grūdo, gnyba žolelę.*

Kristijonas Donelaitis, *Metai*, „Pavasario linksmybės“, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Kurio Biblijos (Naujojo Testamento) epizodo parafrazė skamba šioje ištraukoje?

2. Koks paukštis K. Donelaičio *Metuose* yra pavaizduotas kaip turintis būrės apdarą ir karalienės balsą? Kokią dorybę šis įvaizdis perteikia?

3. Kokio XVIII a. literatūros žanro kūriniai yra paremti paralelėmis tarp žmonių ir gamtos pasaulio?

4. Pasvarstykite apie tai, kokią reikšmę *Metuose* turi maisto tema. Parašykite apie 50 žodžių interpretaciją.

Vertinimas:

1-3 klausimai: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

4 klausimas: Vertinama **5, 2 arba 0 taškų**. Už argumentuotą ir kūrybiškai išplėtotą atsakymą **5** taškai. Atsakymas iš dalies teisingas, bet fragmentiškas, nebaigtas – **2**. Atsakymas neteisingas – **0**.

Suma:

VIII UŽDUOTIS

Pateiktos žodžių poros: *greitas – greitis, juodas – juodis, skanus – skonis, šaltas – šaltis*¹.

Atlikite užduotis:

Čia rašo
vertintojai

1. Parašykite, kurie porų žodžiai yra dariniai, ir nurodykite, kokia yra jų darybos reikšmė (ką kartu žymi visi dariniai)?

2. Kuo darybos požiūriu skiriasi žodis *guolis* 'gulimoji vieta' nuo Jums pateiktų išvestinių žodžių? Nurodykite dvi sisteminės darybos ypatybes.

3. Pateiktame žodyje *juodis* yra įvykusi metatonija. Paaiškinkite, kas tai yra, ir parašykite, kuriame dar Jums pateiktame žodyje yra įvykęs šis reiškinys.

4. Viena iš pateiktų žodžių porų skiriasi šaknies balsiais. Pakomentuokite, kuo dabartinės lietuvių kalbos požiūriu nuo jos skiriasi žodžių poros *skristi – skrydis*² šaknies balsių kaita. Ar žodžių pora *pūti ir pilvas*³ yra giminiški žodžiai, kuriuos sieja šaknies balsių kaita?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas). **Suma:**

Jeigu nematote šių žodžių kirčiavimo, patiksliname:

¹ *šaltis*

² *skrydis*

³ *pilvas*

IX UŽDUOTIS

*Vienas kraujo lašas būt tave nuplovęs,
O varge jo vieno tu pasigedai,
Nors stiprybę sémėm iš didžios senovės –
Liko netesėti mūsų pažadai.*

*Vienų vienas žodis būt tave apgynęs,
Bet varge jo vieno tu pasigedai,
Nors visi žadėjom mirti už tėvynę –
Liko netesėti mūsų pažadai.*

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Kas šio eilėraščio autorius? Koku laikotarpiu ir kur jis buvo sukurtas?

2. Koks žymus anksčiau kūręs lietuvių poetas stiprybės kvietė semtis iš „didžios senovės“?

3. Parašykite trumpą šio eilėraščio interpretaciją, pakomentuodami eilėraščio tematinius ir poetinius aspektus.

Vertinimas:

1-2 klausimai: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

3 klausimas: Vertinama **5, 2 arba 0 taškų**. Už argumentuotą ir kūrybiškai išplėtotą atsakymą 5 taškai. Atsakymas iš dalies teisingas, bet fragmentiškas, nebaigtas – **2**. Atsakymas neteisingas – **0**.

Suma:

X UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Paaiškinkite, kokios kalbos dalys yra laikomos nesavarankiškoms (nurodykite du požymius). Parašykite dvi nesavarankiškas kalbos dalis.

2. Nurodykite dvi morfologines ypatybes, kuriomis skiriasi daiktavardžiai nuo būdvardžių. Kokia morfologine ypatybe dalisrieveiksmių yra panašūs į būdvardžius?

3. Kurios neasmenuojamosios veiksmažodžio formos yra panašios į kitas savarankiškas nominatyvines kalbos dalis – turi joms būdingų ypatybių ir atlieka panašias funkcijas sakiniuose? Į kurias?

4. Kokių kalbos dalių funkcijas sakiniuose atlieka įvardis? Vietoj kokio asmeninio įvardžio ir kokiose situacijose vartojamas *pats, -i*?

5. Pakomentuokite, kuo reikšmės požiūriu skiriasi jaustukai nuo ištiktukų.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XI UŽDUOTIS

Kai, ilgai ieškoję brastos ir jos neradę, neteko vilties įveikti upės tėkmę, nes niekur nesimatė vietinio žmogaus, galinčio pervesti, staiga priešais vėliavas sustojo jaunas raitelis ant balto žirgo, apsiginklavęs žėrinčiais ginklais ir apsilkęs baltais drabužiais; kreipęsis į karius, jis paragino juos leisti jam iš paskos ir anksčiau jų nepastebėta brasta patraukė į kitą krantą. Kai persikėlė per upę, jaunikaitis staiga dingo, tačiau iš visokiausių ženklų visi suprato, jog tai buvo šv. Kazimieras, Lenkijos bei Lietuvos kunigaikštis.

Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorija* (1650 m.)

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

1. Trumpai apibūdinkite, kas yra šventasis Kazimieras?

2. Pasvarstykite, kokios šios XVII a. sukurtos Lietuvos istorijos ištraukos ypatybės leidžia šį pasakojimą vadinti barokiniu. Kodėl?

3. Kas sukūrė pirmus Lietuvos istorijos kūrinius lietuviškai?

4. Koks XXI a. rašytojas išleido knygą pavadinimu *Šventųjų gyvenimai*?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas).

Suma:

XII UŽDUOTIS

*Nuo Puntuko lig Šlavei qžuolų daugybę
Laikę žmonės lyg kokią didžią šventenybę.
Gyvendami vienybėj, dievaičiams intikę,
Kurie daugal paminklų po miškus palikę.
Nešęs velnias akmenį, didumo kaip gryčios,
Ir sudaužyt norėjęs Anykščių bažnyčios
Arba ažuverst upės; bet kaip tik išvydęs
Ažuolyną pašvęstą ir gaidys pragydęs,
Tuoj iš nagų paleidęs ir smėlin įmušęs:
Net žemė sudrebėjus, senos griuvę pušys.
Paskum ant jo lietuviai dovanas kūrenę,
Kad juos dievai apsaugo ir dengia, ir peni.
Ir šiuos čėsuos, nors žemė arklais nugaląsta,
Daug Puntuke qžuolo kelmų tebestovi,
Ė dar dujen prie keliui dabar tebestovi;
Viršūnės dar žaliuoja, nors jau šakos džiovi,
Šėnavoja juos žmonės, nei ratais netranko:
Tūlas, ligos suspaustas, iš įžodžio lankos.*

Antanas Baranauskas, *Anykščių šilelis*

Atsakykite į klausimus:

*Čia rašo
vertintojai*

1. Raskite tekste pavartotą skaitvardį ir naudodamiesi tekstu pakomentuokite, ką jis reiškia.

2. Kaip bendrinėje lietuvių kalboje bus vartojamas teksto žodis *intikę* (plg. *Gyvendami vienybėj, dievaičiams intikę...*)? Raskite tekste pavartotą kitą priešdėlinį žodį, kuris laikytinas dalies rytų aukštaičių (anykštėnų, uteniškių, vilniškių ir kt.) morfologijos ypatybe, ir nurodykite to žodžio priešdėlį.

3. Parašykite, kuriuos sakinio *Nuo Puntuko lig Šlavei qžuolų daugybę/ Laikę žmonės lyg kokią didžią šventenybę.* priebalsius tarsite dusliai ir kietai, pateiktą sakinį skaitydami balsu ir atskirai nekirčiuodami vienskiemenių žodžių (juos jungsite prie kitų žodžių, su kuriais jie yra susiję turinio požiūriu). Kuris sakinio priebalsis ir kiek kartų kartojasi skaitant šį sakinį?

Atsakykite į klausimus:

Čia rašo
vertintojai

4. Ką reiškia žodis *šėnavoja* (plg. *Šėnavoja juos žmonės, nei ratais netranko...*)?
Ar šis žodis kilme yra susijęs su žodžiu *šienas*?

5. Nusakę dalyvio *pašvėstą* (plg. *Ažuolyną pašvėstą ir gaidys pragydes...*) rūši ir laiką, parašykite pamatinį veiksmažodį, iš kurio jis atsirado, ir parašykite jo reikšmę. Kodėl dalyvis rašomas su *ę*?

6. Tekste yra pavartotas dabartinei bendrinei lietuvių kalbai nerekomenduojamas vartoti daiktavardis. Jį parašę pakomentuokite, kodėl rastas žodis nerekomenduojamas vartoti bendrinėje lietuvių kalboje, ir parašykite iš kokios kalbų šeimos jis perimtas į lietuvių kalbą.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

Suma: